

Organ Nakli (TRANSPLANTASYON)

Organ nakli, günümüzde başka hiçbir tıbbi çözüm olmadığı için, bir insanın organ ya da dokularının ihtiyacı olan başka bir insana, tedavi amacıyla nakledilmesi işlemidir. Ameliyatla ya da çeşitli tıbbi yöntemlerle gerçekleştirilen organ nakli, ölümcül durumdaki ya da beden işlevlerinin bir kısmını yerine getiremeyen hastanın sağlıklı bir yaşama kavuşmasını sağlamada günümüzdeki tek tedavi yöntemidir. “Canlı” ya da “kadavra” vericiden olmak üzere iki şekilde yapılabilir;

1. Kadavradan: Beyin ölümü gerçekleşmiş bir insanın organlarının ihtiyacı olan bir kişiye nakli
2. Canlıdan canlıya: Yaşayan bir insanın, böbreklerinden birini ve/veya karaciğerinin bir kısmını nakil ihtiyacı olan bir başkasına hayatta iken vermesi

Organ nakli, tarih boyunca güncelliğini korumuş olup hayvanlar üzerinde yapılan çalışmaların ardından ilk kez modern anlamda, 1933 yılında Sovyetler Birliği’nde, kadavradan böbrek nakli yapılmıştır. Türkiye’de ise ilk başarılı organ nakli 1975 yılında Dr. Mehmet Haberal ve ekibi tarafından Hacettepe Üniversitesi Hastanesi’nde bir anneden oğluna yapılan canlıdan canlıya böbrek nakli ile gerçekleştirilmiştir. Bunun ardından, 1979 yılında “Organ ve Doku Alınması, Saklanması Ve Nakli Hakkında” 2238 sayılı kanun çıkarılmış, organ naklinin yasal çerçevesi belirlenmiştir.

Her iki organ bağışında da vericinin sağlığını olumsuz yönde etkileyen tıbbi hiçbir bulgu ortaya çıkmamıştır. Taşınan risk, vericinin geçireceği ameliyatın riski kadardır. Alıcı için mevcut risk ise, vücuduna nakledilen yabancı organın, bağışıklık sistemine bağlı savunma tepkisine neden olarak, nakledilen organın işlevinin bozulması ve alıcı beden tarafından organın reddedilebilmesidir. Bağışıklık

sisteminin bu tepkileri, bağışıklık sistemini baskılayıcı etki gösteren Immunsupresif ilaçlar kullanılarak engellenmektedir.

Organ Naklinin Yapılabilme Koşulları Nelerdir?

A. Kadavradan Nakil : Kadavradan nakil yapılabilmesi için beyin ölümünün gerçekleşmesi gerekir. Bir kişi herhangi bir nedenle yaşamsal işlevlerini yitirdiğinde buna “beyin ölümü” denir. Bu durumda kişi kendiliğinden soluk alıp veremez. Beyin, işlevini geri dönülmez biçimde yitirmiştir. Tıp, bu durumu “ölüm durumu” olarak kabul eder. Kalbi ise, yalnızca solunumu sürdürmeyi sağlayan solunum cihazlarına ve başka makinelere bağlı olduğu sürece çalışabilir.

Beyin ölümü hali, bilimin ülkede ulaştığı düzeydeki kuralları ve yöntemleri uygulanmak suretiyle, biri kardiolog, biri nörolog, biri nöroşirürjiyen ve biri de anesteziyoloji ve reanimasyon uzmanından oluşan 4 kişilik bir hekimler kurulu, hastayı değerlendirir, muayene ve diğer tetkikler ile objektif kararlarını bağımsız olarak verirler ve sonuç bir belge ile resmileştirilir. Resmi belge hazırlanmadıkça beyin ölümü kesinlik kazanmamış sayılır ve kişinin organları asla alınamaz. Bu gibi durumlarda da hekimleri zan altında bırakmamak için yasal düzenlemeler yapılmıştır. Hastayı ilk değerlendiren ve tedavisini planlayan hekim veya hekimler ile organ naklini yapacak hekimlerden hiçbiri hastada “beyin ölümü” gelişip gelişmediğini belirleyen grubun içinde olamaz.

Beyin ölümü gelişen her hastanın organları alınamaz. Kişinin sağlığında organlarını bağışlaması veya bağışladığına dair bir belge yoksa yakınlarının rızasının alınması şarttır. Böyle durumlarda, yakınlar olumsuz yanıt verirse

hiçbir şekilde organları alınmaz. Kişinin ölümü anında yanında herhangi bir yakını yoksa, ve üzerinden organlarını bağışlamadığına dair bir belge çıkmazsa, 2594 sayılı yasa, organlarının alınmasına izin vermektedir.

B. Canlıdan Canlıya Nakil: Hayatta olan yani canlı bir insandan organ bağışının alınması ise, bağışta bulunacak kişi on sekiz yaşını doldurmuşsa ve kendi rızasıyla mümkün olabilir. Canlı vericinin hayatı, ameliyat riski hariç, riske atılamaz. Bu müdahale ancak doktor tarafından gerçekleştirilebilir ve organ alımının gerçekleşeceği zamanda uygun bir organ bağışlayabilecek herhangi bir ölü bağışçının bulunmaması durumunda yapılabilir. Canlı vericiden organ bağışı sadece birinci veya ikinci dereceden yakın akrabaya, eşe, nişanlıya veya özel yakın ilişkileri olan kişilere yapılabilir. Bir heyet, organ bağışının organ ticareti amacıyla gerçekleşmediğini ve organ bağışının gönüllü olarak yapıldığını denetlemekle görevlidir.

Organ Bağışı Nasıl Yapılır?

Yasalara göre herkesin, iki tanıkla birlikte, kendisi öldükten sonra organlarını bağışladığını belirten bir belgeyi doldurarak imzalamasıyla ve bu belgeyi yetkili kurumlara teslim etmesiyle yapılmış olur. Bu belgeler yetkili kurumlarca hazırlanmış olabileceği gibi, kendilerinin hazırladığı bir belge de olabilir. Ayrıca sürücü belgesi alan kişiler, belgede "organlarımı bağışlıyorum" bölümünü işaretlemiş olmakla, organlarını bağışlayabilirler. Bağış Belgesi, yetkili sağlık kuruluşlarının kayıtlarına geçer. Kişi bu belgeyi yanında bulunduracak olursa, ölümü halinde bağış vasiyeti yerine getirilir. Beyanlarında belirttiklerinin dışında organ veya dokular, yakınları izin verse bile alınmaz. Kişi bağış kararı aldıktan sonra vazgeçebilir, bunun için belgesini imha etmesi veya yanında organlarını bağışlamadığını beyan eden bir belge taşıması yeterlidir. Organ bağışlamak, tam anlamıyla kişinin iradesiyle ve gönüllü biçimde yapılan bir insani davranıştır. Ölüne fizik bütünlüğünü değiştirmeyen organlar, (örneğin kornea) herhangi bir bağış

ya da izin aranmaksızın nakil için alınabilmektedir. Öldüğü zaman üzerinden organ bağışı ile ilgili hiçbir belge çıkmayan kişilerin o ana kadar yakınlarına ulaşamadı ise ve beyin ölümü gelişen kişinin, vücut fonksiyonlarını istenen düzeylerde tutmak imkansız ise, yakınlarının izni olmaksızın organ ve dokuları alınabilir. Ancak hekimler organ nakline karşı duyulan ilgiyi kırmamak için mümkün olan her koşulda izni almaktadırlar.

Tüm şartlar sağlandığında bile kişinin organlarının alınmadığı durumlar söz konusudur. Kalbi durmuş kadvraların organları, kalp durduktan çok kısa bir süre sonra (yarım saat, bir saat) çıkartılmalıdır ya da özel tıbbi önlemler alınmazlarsa kullanılamaz hale gelir. Bu durum hastanede yatan hastalar için bile güçlük yaratmaktadır, hastane dışındaki benzer durumlar pratik olarak organ yada dokunun alınmasını imkansız hale getirmektedir. Ölen kişinin o andaki tıbbi durumu, önceden geçirdiği hastalık ya da ameliyatları, organ ve dokularının tamamı ya da bir kısmını nakledilemez hale getirmiş olabilir. Bu durumlarda ilgili organ veya dokular kullanılamayacaktır.

Ancak, son evre organ hastaları için hayatta kalmanın tek yolu organ naklidir. Canlıdan organ nakli belirli organlar için uygulanabilen bir tekniktir ve her hastanın uygun vericisi bulunmamaktadır. Bu nedenle tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yeterli sayıda organ yoktur. En büyük organ kaynağı uygun koşullarda hayatını kaybetmiş kişilerin organlarıdır. Bu durumdaki kişilerin vücut fonksiyonları tamamen tıbbi destekle devam etmektedir ve bu durumu uzun süre dengede tutmak imkansızdır. Dolayısı ile kadvradan organ alınabilmesi için zaman çok önemli bir faktördür. Diğer yandan hiç beklenmedik bir anda yakınına kaybettiğini öğrenen bir kişinin organ bağışı için hızlı karar vermesini beklemek çok zordur. Yakınlar ancak hayatta iken organlarını bağışladığını belirten kişilerin yakınları için hızlı karar verebilmektedir. Ayrıca bu konuyu kaybettiği yakını ile özel olarak konuşmamış, ancak kendi-

si organ bağışısı yapmış kişiler, o zor ve acılı anda kendisine organ bağışısında bulunup bulunmayacağı soran hekimin neden böyle bir teklifte bulunduğunu idrak edebilir. Özetle “Organ Bağış Kartları”, “Organ Bağış Kampanyaları”, “Transplantasyon Haftası” ve “Transplantasyon Oyunları” gibi çeşitli faaliyetlerin bir amacı da; **Bir yakınımızı kaybettiğimiz anda onun organları ile kurtulabilecek hayatların var olduğunu daha önceden öğrenmemizi ve gerektiğinde bu kararı daha hızlı alabilmemizi sağlamaktır.**

Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Sistemi

Organ nakli ile ilgili olarak Sağlık Bakanlığı'nın koordinasyonu ve denetiminde, üniversitelerin kamu ve özel sağlık kuruluşlarının katılımıyla, “Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Sistemi” kurulmuştur. Sistemin amacı, ülke genelinde organ ve doku nakli hizmetleri alanında çalışan kurum ve kuruluşlar arasında gerekli koordinasyonu sağlamak, sınırlı sayıda temin edilebilen organ ve dokuları, bilimsel kurallara, etik anlayışına uygun olarak, adaletli bir dağıtımla, en uygun hastalara, en kısa süre içerisinde naklini sağlamaktır. Ülke genelinde “kadavra donör (verici)” tespit edildiğinde, görevli organ nakli koordinatörleri bu bilgiyi Ulusal Koordinasyon Merkezi'ne bildirmektedir. Bu merkez, ilgili mevzuata uygun olarak organların nakil merkezlerine dağıtımını sağlamaktadır.

Organ Bağışısı ve Türkiye'de Mevcut Durum

Bugün ülkemizde; kalp, akciğer, karaciğer, böbrek, pankreas, kornea, kemik iliği ve kan nakilleri başarıyla yapılmaktadır. Gerçekleştirilen organ nakillerine karşın bağışlanan organ sayısının yetersiz olması nedeniyle bağışlanan organlar ihtiyacı karşılamamaktadır. Bir kişi organlarını bağışlayarak bir çok insana yaşama şansı verebilir. Organ bağışısının artması toplumda yaşayan bireylerin konuyu algılama biçimleri ile yakından ilgilidir. Kişilerin organ bağışısı konusunda “bağımsız” ve “doğru” karar ve-

rebilmeleri için doğru olarak bilgilendirilmeleri çok önem taşımaktadır. Öğrenim düzeyi yükseldikçe organ bağışlarında artış olması da, bu konuda eğitimin önemini göstermektedir.

Müslümanlık, Hıristiyanlık, Yahudilik, ve diğer dinler de, organ bağışısını insan sevgisinin bir parçası olarak kabul etmektedirler ve bu alandaki çabaları destekledikleri gibi, din kurumları organ bağışısının yaygınlaşması için özel çabalar yürütmektedirler.

Türkiye'de yeterli sayıda ‘Organ Nakli Merkezi’ ve deneyimli bilim adamı olmasına rağmen nakil sayıları henüz istenilen düzeye ulaşamadı. Gelişmiş ülkelerde organ bağışısı yapan kişilerin sayıları yüz binlerle ifade edilirken, Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan Türkiye Organ Bağışısı Araştırması 2005'in sonuçlarına göre, Türkiye genelinde 2002-2005 yılları arasında toplam 13 bin 343 kişi organ bağışısında bulunmuş. 2005 yılında yapılan organ bağışısında Bursa, 2002 – 2005 yılları arasındaki bağışılarda ise Aydın ili ilk sırada yer almakta. Öte yandan, 2002-2005 yılları arasında Ağrı, Bingöl, Bitlis, Hakkari, Siirt, Şanlıurfa ve Batman illerinde, hiç organ bağışısı olmamış.

Çoğumuzun dilindeki gerçek “Evet. Organ bağışısı hayat kurtarır, AMA...”

Ama'lı cümleler kuruyoruz sonu çeşitli bahanelerle biten.

Ama'lı cümleler kuruyoruz, sonu umursamamazlığa giden.

Ama'lı cümleler kuruyoruz inandığımız ama gerçekçiliğini hiç araştırmadığımız.

Ama'lı cümleler kuruyoruz kim bilir ileride birçok umudun daha sönmesine neden olabilecek...

Bir çok hasta bağışlanmış bir organ için beklerken ölüyor. Bağışlanmış bir organ, başarılı bir nakilden sonra, gerçek bir yaşam armağanıdır. “ SİZ, BİR YAŞAM ARMAĞAN ETMEKTESİNİZ”